

LBRIS

We know
books

Benedict Spinoza

ETICA

Antel

DEFINIȚII

DEMONSTRATĂ DUPĂ METODA GEOMETRICĂ ȘI ÎMPĂRȚITĂ
ÎN CINCI PĂRȚI, ÎN CARE SE TRATEAZĂ:

- I. Despre *Dumnezeu*.
- II. Despre natura și originea *sufletului*.
- III. Despre originea și natura *afectelor*.
- IV. Despre *sclavia* omului sau despre *puterile afectelor*.
- V. Despre *puterea intelectului* sau despre *libertatea omului*.

I. Prin cauza de sine[1] înțeleg lucrul a cărui esență[2] include existența sau a cărui natură nu se poate concepe decât ca existență.

II. Lucrul care poate fi mărginit de un alt lucru de aceeași natură cu el, îl numesc finit[3] în genul său[4]. Se zice, bunăoară, că un corp este finit, pentru că totdeauna concepem un alt corp mai mare[5]. Tot astfel, o gândire este mărginită de altă gândire. Dar corpul nu este mărginit de gândire, nici gândirea, de corp.

III. Prin substanță înțeleg ceea ce există în sine și este conceput prin sine; adică acel lucru al cărui concept nu are nevoie de conceptul altui lucru, din care să trebuiască să fie format[6].

IV. Prin atribut înțeleg ceea ce intelectul percepe în substanță ca alcătuindu-i esența[7].

V. Prin mod[8] înțeleg schimbările substanței; cu alte cuvinte, ceea ce se află în alt lucru, prin care este conceput

VI. Prin Dumnezeu înțeleg existența absolut infinită, adică substanța alcătuită dintr-o infinitate de attribute, fiecare dintre ele exprimând o esență eternă și infinită.

LĂMURIRE: Spun existența absolut infinită, și nu infinită în genul său, pentru că unui lucru infinit numai în genul său putem să-i negăm infinit de multe attribute; pe când, în ce privește ceea ce este infinit absolut, esenței sale îi aparține tot ce exprimă o esență și nu implică vreo negație[9].

VII. Numesc liber lucrul care există numai din necesitatea naturii sale și care de la sine se determină să lucreze. În schimb[10] numesc necesar, sau, mai bine zis, *constrâns*, lucrul care este determinat de alt lucru să existe și să lucreze într-un fel anumit și nu într-altul.

VIII. Prin eternitate înțeleg însăși existența, întrucât o concepem ca de curgând cu necesitate din însăși definiția lucrului etern.

LĂMURIRE: Într-adevăr, o astfel de existență este concepută ca adevăr etern și, de asemenea, ca esență a lucrului; și, de aceea, nu poate fi explicată prin durată sau prin timp, chiar dacă am concepe durata ca fără început și fără sfârșit.

AXIOME

- I. Toate câte simt, sunt sau în sine, sau în altceva.

II. Ceea ce nu se poate concepe prin altceva trebuie să fie conceput prin sine.

III. Dată fiind o cauză determinată, rezultă cu necesitate un efect; și, dimpotrivă, dacă nu este dată nicio cauză determinată, este imposibil să rezulte un efect.

IV. Cunoașterea efectului atârnă de cunoașterea cauzei și o include.

V. Lucrurile care nu au nimic comun între ele nu pot fi înțelese unele prin altele; cu alte cuvinte, ideea unuia nu include ideea celuilalt.

VI. Ideea adevărată trebuie să corespundă obiectului său.

VII. Orice lucru care poate fi conceput inexistent nu include în esența sa existența.

PROPOZIȚII

Propoziția I

Substanța este, prin natura sa, anterioară modificărilor sale.

DEMONSTRAȚIE: Aceasta reiese în mod evident din def. III și V.

Propoziția II

Două substanțe care au atribuie deosebite nu au nimic comun între ele.

DEMONSTRAȚIE: Aceasta reiese și din def. III. Într-adevăr, fiecare [substanță] trebuie să existe în sine și trebuie să fie concepută prin sine; cu alte cuvinte, ideea uneia nu cuprinde în sine ideea celeilalte.

Propoziția III

Lucrurile care nu au nimic comun între ele nu pot fi unul cauza celuilalt.

DEMONSTRAȚIE: Dacă nu au nimic comun unul cu altul, urmează (*după ax. V*) că nu pot fi înțelese unul prin altul și, de aceea (*după ax. IV*), unul din ele nu poate fi cauza celuilalt. *C.e.d.d.*[11]

Propoziția IV

Două sau mai multe lucruri distincte se deosebesc între ele sau prin diversitatea atributelor substanțelor, sau prin diversitatea modificărilor acestora.

DEMONSTRAȚIE: Toate câte există sunt sau în sine, sau în altceva (*după ax. I*); adică (*după def. III și V*), nimic nu este dat în afara intelectului, în afară de substanțe și modificările lor [12]. Prin urmare, în afara intelectului, nu este dat nimic prin care mai multe lucruri să poată fi deosebite între

ele, în afară de substanțe sau, ceea ce este același lucru (*după def. IV*), de atribute și modificările lor. *C.e.d.d.*

Propoziția V

În natură nu pot exista două sau mai multe substanțe de aceeași natură sau cu același atribut.

DEMONSTRAȚIE: Dacă ar exista mai multe substanțe diferite, ar trebui să se distingă între ele, sau prin diversitatea atributelor, sau prin diversitatea modificărilor (*după prop. prec.*). Dacă s-ar deosebi numai prin diversitatea atributelor, atunci s-ar admite că nu există decât o singură substanță cu același atribut [13]. Iar dacă ele s-ar deosebi prin diversitatea modificărilor, substanța, fiind prin natura ei anterioară modificărilor ei (*după prop. I*), ar urma că, lăsând la o parte modificările și considerând-o în ea însăși, adică (*după def. III și ax. III*) considerând-o just, n-ar putea să fie concepută ca deosebindu-se de altele; deci nu pot exista mai multe substanțe, ci numai una. *C.e.d.d.*

Propoziția VI

O substanță nu poate să fie produsă de altă substanță.

DEMONSTRAȚIE: În natură nu pot exista două substanțe cu același atribut (*după prop. prec.*), adică (*după prop. II*) două substanțe care să aibă ceva comun între ele. De aceea (*după prop. III*), una nu poate fi cauza alteia; cu alte cuvinte, una nu poate fi produsă de alta. *C.e.d.d.*

COROLAR: De aici urmează că o substanță nu poate să fie produsă de altceva. Căci în natură nu există nimic în afară de substanțe și de modificările lor, așa cum reiese din *ax. I și def. III și V*. Iar o substanță nu poate fi produsă de o altă substanță (*după prop. prec.*). Deci, în chip absolut, o substanță nu poate fi produsă de altceva. *C.e.d.d.*

ALTĂ DEMONSTRAȚIE: Aceasta se dovedește încă mai ușor prin absurditatea (tezei) contradictorii. Căci, dacă substanța poate fi produsă de altceva, cunoașterea ei ar trebui să depindă de cunoașterea cauzei care a produs-o (*după ax. IV*); și, astfel (*după def. III*), n-ar fi substanță.

Propoziția VII

Existența ține de natura substanței.

DEMONSTRAȚIE: Substanța nu poate fi produsă de altceva (*după cor. prop. prec.*), ea va fi, deci, cauză de sine, ceea ce înseamnă (*după def. I*) că esența ei include cu necesitate existența, adică existența ține de natura

ei. C.e.d.d.

LBRIS | We know
Propoziția VIII links

Orice substanță este cu necesitate infinită.

DEMONSTRAȚIE: O substanță cu un atribut nu poate fi decât unică (*după prop. V*) și existența ține de natura ei (*după prop. VII*). Urmează deci, din însăși natura ei, ca ea să existe fie ca finită, fie ca infinită. Dar nu va putea să existe ca finită, deoarece (*după def. II*) ar trebuie să fie mărginită de o altă substanță de aceeași natură, care, la rândul ei, ar trebui să existe cu necesitate (*după prop. VII*); ar exista astfel două substanțe cu același atribut, ceea ce (*după prop. V*) este absurd. Prin urmare, ea este infinită. C.e.d.d.

NOTA I: Întrucât finitul este în realitate o negație parțială[14], iar infinitul este o afirmație absolută a existenței unei naturi oarecare, urmează, numai din *prop. VII*, că orice substanță trebuie să fie infinită.

NOTA II: Nu mă îndoiesc că toți acei care judecă lucrurile confuz și nu sunt obișnuiți să le cunoască prin cauzele lor prime, cu greu vor putea să înțeleagă dem. prop. VII; aceasta, desigur, fiindcă ei nu fac deosebire între modificările substanțelor și substanțele înseși, nici nu știu cum se produc lucrurile. De aceea, ei atribuie substanței originea pe care văd că o au lucrurile naturale; căci acei care nu cunosc adevăratele cauze ale lucrurilor confundă totul și, fără nicio împotrivire a minții, își închipuie că arborii vorbesc ca oamenii și că oamenii se nasc atât din piatră cât și din sămânță, că orice formă se schimbă în oricare alta Tot astfel, acei care confundă natura divină cu cea umană atribuie ușor lui Dumnezeu afecte omenești, mai ales cât timp nu știu cum se produc afectele în suflet. Dacă ar da mai multă atenție naturii substanței, oamenii nu s-ar mai îndoi câtuși de puțin de adevărul *prop. VII*; mai mult decât atât, această propoziție ar fi pentru toți o axiomă și ar fi socotită printre noțiunile comune. Căci prin substanță ei ar înțelege ceea ce este în sine și se concepe prin sine, adică ceva a cărui cunoaștere nu are nevoie de cunoașterea altui lucru. Dimpotrivă, prin modificări ei ar înțelege ceea ce se află în alt lucru, iar ideea lor se formează din ideea lucrului în care se află: de aceea putem să avem idei adevărate despre modificări care nu există[15]; căci, deși ele nu au existența actuală în afara intelectului, esența lor este totuși cuprinsă în esența altui lucru, în așa fel încât pot fi concepute prin acesta. Dimpotrivă, adevărul substanțelor din afară intelectului nu există decât din ele însele, pentru că sunt concepute prin ele însele. Prin urmare, dacă cineva ar spune că are o idee clară și distinctă[16], adică adevărată, despre o substanță, dar că totuși se îndoiește că această substanță există, ar fi același lucru ca și când ar spune că are o idee adevărată, dar se îndoiește de adevărul ei (cum reiese clar, pentru cine observă cu destulă

atenție). Tot astfel, dacă cineva ar admite că substanța este creată[17], prin aceasta ar admite că o idee falsă a devenit o idee adevărată, ce ea ce, evident, ar fi ceva cum nu se poate concepe mai absurd; tocmai de aceea trebuie să recunoaștem cu necesitate că existența substanței este, ca și esența ei, un adevăr etern. Din toate acestea putem conchide - și în alt chip - că nu poate exista decât o singură substanță de aceeași natură - ceea ce am crezut că merită osteneala de a fi arătat aici.

Dar, ca să fac aceasta în mod ordonat, trebuie să observăm: I) că adevărata definiție a fiecărui lucru nu cuprinde și nu exprima nimic în afara naturii lucrului definit. De unde rezultă: II) că nicio definiție nu cuprinde și nu exprimă un număr anumit de indivizi[18], întrucât ea nu exprimă nimic altceva decât natura lucrului definit. Bunăoară, definiția triunghiului nu exprimă nimic altceva decât pur și simplu natura triunghiului și nu un număr anumit de triunghiuri. Trebuie să observăm: III) că fiecare lucru care există are cu necesitate o cauză anumită în virtutea căreia el există[19]. În fine, trebuie să observăm: IV) că această cauză în virtutea căreia un lucru există trebuie să fie cuprinsă sau în însăși natura și definiția lucrului existent (*dacă este în natura lucrului să existe*), sau să se găsească în afara acestuia.

Din aceste observații rezultă că, dacă există în natură un număr anumit de indivizi[20], ei trebuie să aibă cu necesitate o cauză pentru care există și pentru care nu sunt nici mai mulți, nici mai puțini. Bunăoară, dacă există în natură 20 de oameni (*despre care, pentru mai multă claritate, presupun că există în același timp și că înaintea lor nu au mai existat alții în natură*), nu va fi suficient (*pentru a explica de ce anume există 20 de oameni*) să arătăm care este cauza naturii omenești în general; ci va trebui să mai arătăm de ce nu există nici mai mulți, nici mai puțini de 20; întrucât este adevărat (*prin obs. III*) că orice lucru trebuie cu necesitate să aibă o cauză în virtutea căreia el există. Însă această cauză (*după obs. II și III*) nu poate fi cuprinsă în însăși natura omului, întrucât adevărata definiție a omului nu cuprinde numărul 20. Așa încât (*după obs. IV*) cauza pentru care există acești 20 de oameni[21], și deci pentru care există fiecare dintr-inșii, trebuie să fie cu necesitate în afara fiecăruia dintr-inșii; și de aceea trebuie conchis în chip absolut[22] că orice lucru, în natura căruia pot exista mai mulți indivizi, pentru ca aceștia să existe, trebuie cu necesitate să aibă o cauză externă. Și fiindcă (*pe temeiul celor stabilite în această notă*) stă în natura substanței ca ea să existe, definiția ei trebuie cu necesitate să cuprindă existența, și deci din simpla ei definiție trebuie să-i deducem existența. Din definiția ei însă (*cum am arătat în obs. II și III*) nu poate să rezulte existența mai multor substanțe. Urmează deci cu necesitate, din definiția substanței, că nu există decât una singură de aceeași natură - așa cum ne-am propus să dovedim.

Propoziția IX

We know

Cu cât un lucru este mai real sau mai existent[23], cu atât are mai multe atribute.

DEMONSTRAȚIE: Aceasta rezultă din def. IV[24].

Propoziția X

Orice atribui al unei substanțe trebuie conceput prin el însuși.

DEMONSTRAȚIE: Un atribut este de fapt ceea ce intelectul concepe într-o substanță ca alcătuiind esența ei (*după def. IV*). De aceea (*după def. III*) atributul trebuie să fie conceput prin el însuși. *C.e.d.d.*

NOTĂ: De aici se vede că, deși două atribute sunt concepute ca distincte în mod real, adică unul fără ajutorul celuilalt, noi nu putem concluda din aceasta că ele constituie două existențe sau două substanțe diferite; căci stă în natura substanței ca fiecare dintre atributele sale să fie conceput prin el însuși, pentru că toate atributele pe care le are au fost totdeauna deodată în ea și nici unul n-a putut fi produs de către altul, ci fiecare exprimă realitatea sau existența substanței. De aceea, nu este nicidecum absurd să i se atribuie aceleiași substanțe mai multe atribute[25]. Dimpotrivă, nimic nu este în natură mai limpede decât că fiecare lucru trebuie să fie conceput sub un anumit atribut și, cu cât un lucru este mai real sau mai existent, cu atât are mai multe atribute. Și, întrucât fiecare atribut exprimă necesitatea sau eternitatea și totodată infinitatea, rezultă că nimic nu e mai limpede decât că trebuie să definim, cu necesitate, existența absolut infinită (*cum am arătat în def. VI*) ca existență constituită dintr-o infinitate de atribute, fiecare exprimând o anumită esență eternă și infinită. Dacă însă cineva ar întreba prin ce semn[26] am putea recunoaște diversitatea substanțelor, să citească propozițiile care urmează și care arată că în natură nu există decât o singură substanță, și că ea este absolut infinită, așa încât acest semn s-ar căuta în zadar.

Propoziția XI

Dumnezeu sau substanța alcătuită din atribute infinite, fiecare exprimând o esență infinită și eternă, există cu necesitate.

DEMONSTRAȚIE: Dacă tăgăduiești (aceasta), gândește - dacă se poate - că Dumnezeu nu există. Așadar (*după ax. VII*), esența lui nu include existența. Dar aceasta (*prop. VII*) este absurd. Deci Dumnezeu există cu necesitate. *C.e.d.d.*

ALTĂ DEMONSTRAȚIE: Pentru orice lucru trebuie să se arate atât

cauza sau rațiunea[27] în virtutea căreia există, cât și cea în virtutea căreia nu există. Bunăoară, dacă există triumphiul, trebuie să se arate rațiunea sau cauza pentru care există; dacă însă el nu există, trebuie să se arate rațiunea sau cauza care îl împiedică să existe sau care îi exclude existența. Iar această rațiune sau cauză trebuie să fie cuprinsă în natura lucrului sau să fie în afara lui. Bunăoară, însăși natura cercului arată de ce nu există un cerc pătrat: căci aceasta include o contradicție. De ce, dimpotrivă, există o substanță, aceasta rezultă din chiar natura ei, care include tocmai existența (*vezi prop. VII*). Însă rațiunea pentru care există sau nu există cercul sau triumphiul nu rezultă din natura lor, ci din ordinea naturii universului material; căci dintr-însa trebuie să rezulte sau că triumphiul există actual[28] cu necesitate, sau că este imposibil să existe. Și acestea sunt evidente prin ele însele. De aici rezultă că un lucru există cu necesitate dacă nu există nicio rațiune sau cauză care să-l împiedice de a exista. Dacă deci nu poate fi nicio rațiune sau cauză care să împiedice ca Dumnezeu să existe sau care să-i excludă existența, se va conchide cu toată siguranța că el există cu necesitate. Iar dacă o atare rațiune sau cauză ar exista, ar trebui să se găsească sau în însăși natura lui Dumnezeu, sau în afara lui, adică într-o altă substanță de o altă natură. Căci, dacă ar fi de aceeași natură, prin chiar aceasta s-ar admite că Dumnezeu există. Dar o substanță care ar fi de o altă natură nu ar putea să aibă nimic comun[29] cu Dumnezeu (*după prop. II*), și deci nu ar putea nici să-i pricinuiască, nici să-i suprimă existența. Întrucât deci rațiunea sau cauza care ar suprima existența divină nu poate fi în afara naturii divine, trebuie cu necesitate, dacă vrem ca ea să existe, să fie în însăși natura ei, care de aceea ar include o contradicție. Însă este absurd să se afirme aceasta despre ființa absolut infinită și cea mai desăvârșită. Deci nu există nici în Dumnezeu, nici în afara lui vre-o cauză sau rațiune care să-i suprimă existența, și astfel Dumnezeu există cu necesitate. *C.e.d.d.*

ALTĂ DEMONSTRAȚIE: A nu fi în stare să existe este pentru un lucru o slăbiciune și, dimpotrivă, a fi în stare să existe este o putere (*cum se înțelege de la sine*). Dacă deci nu există cu necesitate decât ființe finite, urmează că ființele finite sunt mai tari decât ființa absolut infinită - ceea ce, evident, este absurd (*cum se înțelege de la sine*); așa încât, sau nu există nimic, sau există cu necesitate ființa absolut infinită. Însă noi existăm sau în noi, sau în altceva care există cu necesitate (*vezi ax. I și prop. VII*). Deci ființa absolut infinită, adică (*după def. VI*) Dumnezeu, există cu necesitate. *C.e.d.d.*

NOTĂ: În această ultimă demonstrație, am voit să arăt a posteriori[30] existența lui Dumnezeu, pentru ca argumentarea să fie înțeleasă mai ușor, nu însă fiindcă, din același temei, existența lui Dumnezeu nu ar rezulta a priori. Căci, întrucât a fi în stare să existe este pentru un lucru o putere rezultă că, cu cât natura unui lucru are mai multă realitate, cu atât el are în sine mai multă

putere ca să existe; astfel, ființa absolut infinită sau Dumnezeu are în sine, în mod absolut, puterea infinită de a exista, și de aceea există în mod absolut.

Totuși, poate că mulți nu vor putea să vadă cu ușurință evidența acestei argumentări, pentru că s-au deprins să nu ia în considerare decât lucruri care datorează existența lor cauzelor externe; iar dintre acestea, pe cele care se fac repede, adică pe cele care există cu ușurință, ei le văd, de asemenea, dispărând ușor; dimpotrivă, ei socotea sunt mai anevoie de făcut, adică nu tocmai ușor să existe, acele lucruri pe care le concep ca având mai multe însușiri. Însă, ca să-i eliberez de aceste prejudecăți, nu trebuie să arăt aici de ce este adevărat dictonul: „*Ce se face repede, piere repede*” sau să arăt dacă față de întreaga natură, toate sunt sau nu sunt deopotrivă de ușoare. Ajunge să notez că nu vorbesc aici despre lucruri ce se produc prin cauze externe, ci numai despre substanțe, care (*după prop. VI*) nu pot fi produse de nicio cauză externă.

Într-adevăr, lucrurile care se nasc dintr-o cauză exterioară, fie că sunt alcătuite din multe sau din puține părți, își datorează toată perfecțiunea sau realitatea exclusiv puterii cauzei lor externe, așa încât și ființa lor se naște exclusiv din perfecțiunea cauzei externe, nu însă dintr-a lor. Dimpotrivă, toată perfecțiunea substanței nu este datorată nici unei cauze externe; de aceea, însăși existența ei trebuie să rezulte exclusiv din natura ei, care astfel nu este decât esența ei. Deci perfecțiunea nu suprimă existența unui lucru, ci, dimpotrivă, o afirmă [31]; imperfecțiunea însă, dimpotrivă, o suprimă; așa încât de existența nici unui lucru nu putem fi mai siguri decât de existența ființei absolut infinite sau perfecte, adică a lui Dumnezeu. Căci, întrucât esența lui exclude orice imperfecțiune și include perfecțiunea absolută, prin chiar aceasta înlătură orice motiv de îndoială cu privire la existența lui și dă cea mai mare siguranță într-însa - cum cred că va apărea limpede pentru oricine, dacă va fi cât de puțin atent.

Propoziția XII

Nu poate fi conceput cu adevărat nici un atribut al substanței, din care să rezulte că substanța ar putea să fie divizată.

DEMONSTRAȚIE: De fapt părțile în care ar fi divizată substanța astfel concepută își vor păstra sau nu-și vor păstra natura de substanță. În primul caz (*după prop. VIII*), fiecare parte ar trebui să fie infinită, să fie cauza de sine (*după prop. VI*) și să fie constituită dintr-un atribut deosebit (*după prop. V*); în felul acesta, dintr-o singură substanță s-ar putea forma mai multe substanțe, ceea ce (*după prop. VI*) este absurd. Pe lângă aceasta, părțile nu ar avea nimic comun cu întregul lor (*după prop. II*), iar întregul (*după def. IV și prop. X*) ar putea să existe și să fie conceput fără părțile sale - ceea ce

nimeni nu s-ar putea îndoi că este absurd. În cazul al doilea, cu alte cuvinte, dacă se presupune că părțile nu-și păstrează natura de substanță, atunci, dacă toată substanța ar fi divizată în părți egale [32], ea ar pierde natura sa de substanță și ar înceta să mai existe - ceea ce (*după prop. VII*) este absurd.

Propoziția XIII

Substanța absolut infinită este indivizibilă.

DEMONSTRAȚIE: De fapt, dacă substanța ar fi divizibilă, părțile divizate sau și-ar păstra natura de substanță absolut infinită, sau nu. În primul caz, am avea mai multe substanțe de aceeași natură - ceea ce (*după prop. V*) este absurd. În al doilea (*cum am văzut mai sus*), substanța absolut infinită ar putea să înceteze să mai existe - ceea ce (*după prop. XI*) este, de asemenea, absurd.

COROLAR: De aici rezultă că nicio substanță și deci nicio substanță corporală, întrucât este substanță, nu este divizibilă.

NOTĂ: Că substanța este indivizibilă, se înțelege și mai ușor din aceea că natura substanței nu poate să fie concepută decât ca infinită, și că prin parte a substanței nu se poate înțelege nimic altceva decât o substanță finită - ceea ce (*după prop. VIII*) [33] implică o contradicție evidentă.

Propoziția XIV

În afară de Dumnezeu, nici nu poate să existe, nici nu poate fi concepută o altă substanță [34].

DEMONSTRAȚIE: Întrucât Dumnezeu este ființa absolut infinită, din ale cărei atribute care exprimă esența substanței nu poate fi negat nici unul (*după def. VI*), ci există în mod necesar (*după prop. XI*), dacă ar exista vreo substanță în afară de Dumnezeu, ea ar trebui să fie: explicată prin vreun atribut al lui Dumnezeu; astfel ar exista două substanțe cu același atribut - ceea ce (*după prop. V*) este absurd; prin urmare, nu poate să existe nicio substanță în afara lui Dumnezeu, și deci, de asemenea, nici nu poate să fie concepută. Căci, dacă ea ar putea să fie concepută, ar trebui cu necesitate să fie concepută ca existentă; dar aceasta (*după prima parte a acestei dem.*) este absurd. Deci, în afara lui Dumnezeu nu poate nici să existe, nici să fie concepută vreo substanță. *C.e.d.d.*

COROLARUL I: De aici rezultă foarte clar: I) că Dumnezeu este unic, adică (*după def. VI*) în natură nu există decât o singură substanță [35] și aceasta este absolut infinită cum am arătat în nota la *prop. X*.

COROLARUL II: Mai rezultă: II) că materia și sufletul [36] sunt sau atribute ale lui Dumnezeu, sau (*după ax. I*) modificări ale atributelor lui.

Propoziția XV

Tot ce există se găsește în Dumnezeu și nimic nu poate să existe sau să fie conceput fără Dumnezeu[37].

DEMONSTRAȚIE: (*După prop. XIV*), în afară de Dumnezeu nu există și nici nu poate fi concepută nicio substanță, adică (*după def. III*) nici un lucru care să existe în sine și să fie conceput prin sine. Deci modurile, care (*după def. V*) nu pot nici să existe, nici să fie concepute fără substanță, nu pot exista decât în natura divină și nu pot să fie concepute decât prin însăși aceasta. Dar în afară de substanțe și de moduri nu mai există nimic (*după ax. I*). Deci nimic nu poate să existe sau să fie conceput fără Dumnezeu. *C.e.d.d.*

NOTĂ: Sunt unii care își închipuie că Dumnezeu, ca și omul[38], este alcătuit din corp și suflet și că este supus pasiunilor. Cât de departe sunt însă aceștia de cunoașterea adevărată a lui Dumnezeu, rezultă cu prisosință din ceea ce s-a demonstrat până aici. Dar îi las la o parte pe aceștia; căci toți acei care au gândit, cât de cât, asupra naturii divine, tăgăduiesc că Dumnezeu este corporal. Aceasta ei o dovedesc foarte bine prin faptul că noi înțelegem prin corp orice cantitate care are lungime, lățime și adâncime, mărginită de o anumită figură; și ar fi cea mai mare absurditate să i se atribuie aceste însușiri lui Dumnezeu, care este o ființă absolut infinită. Totuși ei arată limpede, încercând totodată să dovedească aceasta prin alte argumente, că însăși substanța corporală sau întinsă ar fi cu totul separată de natura divină și că ar fi fost creată de Dumnezeu. Dar prin ce putere dumnezeiască a putut să fie creată, aceasta ei n-o știu nicidecum; ceea ce arată limpede că ei nu știu ceea ce înșiși spun. După părerea mea, eu, cel puțin, am demonstrat destul de clar (*vezi cor. prop. VI și nota II a prop. VIII*) că nicio substanță nu poate fi produsă ori creată de altceva. Am arătat apoi, *in prop. XIV*, că în afară de Dumnezeu nici nu poate să existe, nici nu poate să fie concepută o altă substanță; de aici, am conchis că însăși substanța întinsă[39] este unul din infinitele atribute ale lui Dumnezeu.

Totuși, pentru o lămurire mai deplină, voi respinge argumentele adversarilor, care toate se reduc la următoarele raționamente: *mai întâi*, ei[40] spun că substanța corporală, întrucât este substanță, este alcătuită din părți; și de aceea ei neagă că ea ar putea fi infinită, și deci că ar putea să-i aparțină lui Dumnezeu. Ei lămuresc aceasta prin numeroase exemple, dintre care redăm câteva. Dacă - spun ei - substanța corporală este infinită, să gândim că ar fi împărțită în două părți: fiecare parte va fi finită sau infinită. În primul caz, infinitul se alcătuieste din două părți finite - ceea ce este absurd. În al doilea, există un infinit de două ori mai mare decât un alt infinit - ceea ce este, de asemenea, absurd. Apoi, dacă o cantitate infinită s-ar măsura cu ajutorul unor părți egale cu un picior, ea ar trebui să fie alcătuită dintr-o

infinitate de atare părți; de asemenea, dacă ea ar fi măsurată cu ajutorul unor părți egale cu lungimea unui deget; și de aceea un număr infinit ar putea fi de douăsprezece ori mai mare decât un alt număr infinit. În fine, dacă dintr-un punct oarecare al unei cantități infinite concepem că două linii: AB și AC, la început aflate la o distanță determinată, sunt prelungite la infinit, este sigur că distanța dintre B și C va crește continuu și că în cele din urmă, din determinată, va deveni indeterminabilă. Întrucât, deci, aceste absurdități rezultă, cum cred ei, din aceea că se presupune că există o cantitate infinită, ei conchid de aici că substanța corporalii trebuie să fie finită; și deci că ea nu aparține esenței lui Dumnezeu. Un al doilea argument este scos, de asemenea, din suprema perfecțiune a lui Dumnezeu. Căci, spun ei, întrucât Dumnezeu este o ființă perfectă în cel mai înalt grad, nu poate fi pasiv; însă substanța corporală, întrucât este divizibilă, poate fi pasivă; rezultă deci că ea nu aparține esenței lui Dumnezeu.

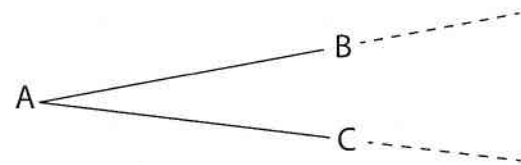

Fig. 1

Acestea sunt argumentele găsite la autori, prin care ei se ostensesc să arate că substanța corporală nu ar fi vrednică de natura divină, și că deci nu-i poate aparține. Dar, la drept vorbind, dacă privim lucrurile cu luare-aminte, se va vedea că am și răspuns la aceste argumente, întrucât ele se întemeiază pe aceea că se presupune că substanța, corporală este alcătuită din părți - ceea ce (*in prop. XII și in cor. prop. XIII*) am arătat că este absurd. Apoi, dacă vrem să examinăm just chestiunea, se va vedea că toate aceste absurdități (*dacă sunt toate absurde, nu discut acum*), din care ei vor să conchidă că substanța întinsă este finită, rezultă mai puțin din aceea că se presupune o cantitate infinită, decât din aceea că se presupune că această cantitate infinită este măsurabilă, și că ar fi alcătuită din părți finite; iată de ce ei nu pot conchide nimic altceva, din absurditățile care rezultă de aici, decât că o cantitate infinită nu este măsurabilă și că ea nu poate fi alcătuită din părți finite. Și aceasta este tocmai ceea ce am demonstrat mai sus (*prop. XII și urm.*).

De aceea, săgeata pe care ei o țintesc spre noi se îndreaptă, de fapt, spre ei înșiși. Dacă deci din aceste absurdități ei țin totuși să conchidă că substanța întinsă trebuie să fie finită, zău că ei nu fac nimic altceva decât face acela care, închipuindu-și un cerc care ar avea proprietățile pătratului,